

Măicuță, când m-ai făcut,
Doamne, bine ț-o părut,
Când ai văzut că-s băiat
Doamne, cât te-ai bucurat.

Dară Dumnezeu cel sfânt
Va cercat p-acest pământ:
Mie mi-o luat puterea,
Iară vouă mângâierea.

Căci îi greu, de nu poți spune,
Să te chinuiești în lume
Pe cum eu m-am chinuit
De la leagăn la mormânt.

Fericirea mea din lume
O fost vis fără de nume,
O fost umbră de amar,
Jale fără de hotar.

Rămas bun, mamă iubită,
De mine azi părăsită,
Știu că nici nu te-ai gândit
Să mă petreci la mormânt.

Eu, Tânăr, să plec întâi,
Tu, bătrână, să rămâi,
Dar aşe-o vrut Dumnezeu
Mai întâi să mă duc eu.

Rămas bun, frați și surori -
Greu-i om Tânăr să mori,
Rămas bun, surori și frați -
De v-am greșit, mă iertați.

Către toți am o rugare
Înainte de plecare:
Să-aveți grijă(ă) de-a noastă mamă
Că-i slabă, de bună samă.

Vers pentru Vasile a lu Trăistăuță

1333

Sună clopotele tare
Pântr-o neamurile mele;
Sune, sune, c-au trecut
Tăte căte m-au durut.

Stau pe pragul casei mele
Și mă uit la tată cu jele,
La soție, la copii
Și mi-i jele a porni;

La copii și la nepoți -
Astăzi eu fi las pe toți,
Las și casa părăsită
Și soția văduvită.

Scurtă-a fost a mea viață
Ca rouă de dimineață:
C-ase-i viață omului
Ca și floarea câmpului.

LIVIU PAPUC

Leca Morariu și un raport inedit adresat lui Sextil Pușcariu

Folclorul a fost o constantă care și-a pus amprenta încă din primii ani de viață pe sufletul și spiritul lui Leca Morariu (1888-1963), viitorul profesor universitar de la Cernăuți. Mărturiile directe aflate în cărticica Ce-a fost odată: din trecutul Bucovinei, capitolul O rară meserie care s-a stins: Clopotăria din Pătrăuți pe Suceava, care ni-l înfățișează clar pe copilul de preot împărtășind din plin viața țăranilor, și cele din prefața la broșura de Cimilituri, unde ni se spune că "unele dintre ele vin din timpuri, pentru subsemnatul, foarte depărtate; chiar și din 1898!", n-au de ce să nu fie crezute. Mediul familial, în care aproape toți frații au avut preocupări identice, anii de școală de sub bagheta lui Simion Florea Marian, n-au făcut decât să întărească înclinațiile inițiale.

Impunerea lui Alexandru Leca Morariu în domeniul culegătorilor de folclor are loc în 1915, prin volumul *Dela noi. Povești bucovinene*, Suceava, 103 p., cu ilustrații datorate lui Gottlieb Schmidt, ediție care se va bucura de o receptare extrem de favorabilă, odată ce chiar în acel an N. Iorga îi va face o reclamă deosebită, apreciind că "e atâtă coloare și mișcare în această cărticică, e atâtă nuanță și atâtă capriciu popular, atâtă haz ascuns în lumina ochilor șireți, care se văd printre rânduri, atâtă adevăr în dialog, încât această sută de pagini poate fi așezată mai sus decât multe volume de literatură, care au ieșit în lume cu vuiet și zarvă."

Sutele de ghicitori culese timp de o viață sunt strânse de profesor între coperțile unei broșuri, intitulată *Cimilituri*, care adăpostește 250 de astfel de producții, "culese – toate – din cele olaturi ale Bucovinei", interesant structurate, după cum a concluzionat, postum, Ovidiu Bîrlea: "Clasificarea e originală, căci ține seama nu numai de temă, ci și de formă".

În aceeași categorie a culegerii de material folcloric, nu putem trece cu vederea intensa activitate de studiere a graiului istro-român, materializată printr-o adevărată școală întemeiată la Cernăuți și prin mai multe volume cu texte culese pe parcursul repetatelor sale drumuri în Istria, dintre care patru poartă titlul generic *De-ale Cirebirilor*.

Un al doilea, destul de important, capitol al preocupărilor folcloristice ale lui Leca Morariu este cel al teoretizărilor, al contribuțiilor de principiu și istorice, firești dacă ne gândim că încă din primele zile de catedră universitară, din octombrie 1922, proaspătul cadru didactic al Universității din Cernăuți avea și un curs de "Folclor". Notabilă este broșura *Pentru cântecul popular (Precizări)*, care constituie o reluare argumentată a unor idei și contribuții mai vechi. Trecând în revistă opiniile despre folclor formulate la începutul secolului de către D. Zamfirescu, B. Ștefanescu Delavrancea și O. Densusianu, Leca Morariu se delimitizează clar de acesta din urmă în ceea ce privește "insuficiența talentului poetului popular" (O.D.) și, plecând de la o critică fundamental falsă a acestuia, ajunge să facă un demers teoretic important, militând pentru denumirea de "cântec popular" și nu de "poezie populară": "În realitate ar trebui să avem în vedere nu o poezie populară, ci un cântec popular, «poezia» populară fiind născută din cântec (...) și indisolubil amalgamată în cântec".

Leca Morariu se situează pe o poziție mai apropiată de Delavrancea și de E. Lovinescu (în opozиie cu G. Ibrăileanu, care afirma că o poezie populară "e rezultatul autocriticării unui întreg popor"). Bucovineanul constată concluzii false sau pripite, datorate unei analize superficiale, întâmplătoare, pentru că, aşa cum spunea el însuși încă din 1926, "Exegeza cântecului popular nu se poate face numai cu temiri-ce crâmpei de cântec, mai mult sau mai puțin ciungit, din orice colecție (...) fiindcă atunci răstă să ajungi la aberații". Trecând apoi la "oropsirea" cântecului popular în partea lui pur muzicală, ia în discuție răspunsurile mai multor compozitori la o anchetă a revistei "Muzica", în 1920 și 1921, și combate părerea cum că muzica românească nu este originală, că este formată din împrumuturi,

D. Iuga. Copii din Săliște, la „Hora la Prislop”

pentru că "orice material folcloric al unui neam poate avea, și are de obicei, asemănări cu folclorul altui neam! Fenomen care se săvârșește (...) prin creația spontană în acelaș fel, fiindcă condiții similare dă rezultate similare (teoria poligenezei)!".

O altă aspră critică î-o face lui G. Enescu, pentru că acesta recomanda drept izvor de muzică populară lăutarii țigani. Aici Leca Morariu, sprijinit pe autoritatea unor Béla Bartók și Otto Böckel, afirma că "pretutindene în lume, cel care creiază, și-l crește, și-l păstrează cântecul popular e înainte de toate țărani" și că "nu lăutarii, fie ei chiar țigani, sunt păstrătorii cântecului popular românesc, ci că adevăratul cântec popular își spune aleanul în cineștiile ce fund de codri și de munți, unde nici răsunet de zdrângăneală lăutărească nu pătrunde".

O importantă contribuție găsim în studiul, de nu prea mare întindere, Folclor aservit filologiei?! (Pentru "epoca folclorică" a folclorului, în care Leca Morariu "militează pentru eliberarea folcloristică din postura de «ancilla philologiae», pentru constituirea ei într-o disciplină autonomă". Trecând în revistă cele trei etape stabilite de bulgarul Iv. D. Sișmanov privitor la culegerea materialului folcloric, anume epoca patriotică, cea estetică și cea filologică, profesorul de la Cernăuți are convingerea că "putem progresă până la epoca folclorică a folclorului, epocă în care folclorul e cercetat de dragul folclorului, de dragul înaltei lui valori etice și de dragul pitorescului său, fără anumite interese corolare".

Trecând peste contribuțiiile acestea de oarecare ampioare, trebuie spus că preocupările profesorului n-au ignorat nici una din manifestările spiritului popular, încă în tinerețe publicând un articol însoțit de un desen privind Terminologia imblăciului. În acest context, scrierile de călătorie (Drumuri moldovene, Hoinar etc.), precum și jurnalul inedit, aflat la Suceava, în posesia doamnei farmaciste Maria Olar, stau mărturie grijii lui Leca Morariu de a-și nota, pe unde l-au dus pașii, elemente ale graiului popular care denumesc obiecte sau activități de-ale țăraniului din diverse zone ale țării. O interesantă pagină de gen este cea care urmează, datând din anul 1921, cel în care Leca Morariu își susținea doctoratul la Cluj, sub bagheta lui Sextil Pușcariu, care-l va și angaja la nu de mult creatul Muzeu al Limbii Române. În această calitate, profesorul bucovinean descoperă un om și o operă (care împreună constituie o comoară), pe care le supune atenției mentorului. Comentariile sunt de prisos, atâtă timp cât textul vorbește de la sine:

Dle Director,

Pregătiți, Vă rog, 50.000 lei pentru cumpărarea colecției Andrei Orosz. Trebuie să rămână a noastră, – pentru că ceea ce la noi e numai fișă și cuvânt mort, la dl Orosz e însuși trupulețul viu, aievea și adevărat al cuvântului. Dar nu numai atât, ci chiar și povestea obiectului e arătată viu, grupări care cuprind d.p. "Superstiția", "Pescăritul", "Petrecutul" (???) etc. și apoi urechi să ai ca să prinzi tot ce știe acest om minunat! "Smocul cela de păr, e păr de fată mare rămas pe pieptene și aninat apoi, aşa motocel cum îl vezi, într-o cracă, tufă și.a. Ferit-a Sfântul să fie

N-are nime ce se-ncrede
Că-i om Tânăr și om verde
Că vine moartea-n-o noapte
Și trebuie să le lași toate.

O, stejarule frumos,
Cum te-a culcat moartea jos,
Cu durere de inimă
Te-a tăiat din rădăcină.

Intr-o zi de iarnă rece
Dintre noi musai să plece
Un om Tânăr și cinstit:
Iuga Vasile a murit.

Acest om bun și cinstit
În lume cât o trăit
O muncit și s-o rugat
Ș-o fost om de cinsten sat.

O, tu, moarte, și iar moarte,
Cum faci capătu la toate!
Că-ai venit fulgerătoare,
M-ai cosit de pe picioare.

Că de când m-am bolnavit
Doamne, cât am cheltuit,
La mulți doctori am umblat -
Leacu nu mni l-am aflat.

Câte leacuri sunt în lume
Pântru mine n-o fost bune,
Câte leacuri îs în țară
Pântru mine-o fost amară.

Nici de la Cluj clinica
Nu m-o putut ajuta,
Nici un doctor de pe lume
Nu m-o putut face bine.

Rămas bun, soață iubită,
Astăzi te las văduvită
Căci mă duce moartea rea
Și mai mult nu mi-i vedea.

Rămas bun, copii iubiți,
De mine azi părăsiți,
Cinstea din urmă să-m dați,
De v-am greșit, mă iertați.

Gineri dragi și nurori bune,
Veniți cu toți împreună,
Plângăți socru vost cel bun
Ce pleacă pe-a jelii drum.

Mai la urmă cer iertare
De la neamu meu cel mare,
De la mic și de la mare
C-aț venit la-a mé-ngropare.

Verș pentru diacul Simion Grad

Clopotele frumos cântă
În două biserici sfinte,
Cântă-a jele, parcă-ț spun
Că-i mort cantorul cel bun.

Astăzi pleacă din viață
Cantorul cel bun din Față,
Plâng și oamenii pe drum
După diacul cel bun.

Plâng tătă oamenii din sat
Că fost cantor învățat
Că verșuri mândre-o făcut
Ca un poet priceput.

Cât în lume de-ai umbla
Așa cantor n-ai află:
În strană frumos cântă,
Tătă tipicu-l cunoaștea.

Cât în lume de-ai umbla
Așa cantor n-ai află:
Versuri mândre să compui
După viață orișcui.

Cât Săliștea va trăi
Așa cantor n-a mai și:
N-o băut, n-o duhănit,
Tătă lumea l-o iubit.

Astăzi pleacă din viață
Cantorul cel bun din Față,
Lasă strana văduvită,
Tătă-n negru-mpodobită.

Pe turnu bisericii
Un steag negru m-a jeli,
Iar strana unde-am cântat
Tătă-n negru s-a-mbrăcat.

Că-am slujit a mé viață
La Biserică din Față
Până-n ceasu ce-am murit
La biserică-am slujit.

Și familia mea toată
Numă-n doliu-i îmbrăcată,
Toți mă plâng, toți mă jelesc
Când de ei mă despărțesc.

Plâng și oamenii pe drum
După cantorul cel bun:
Vai, cum pleacă dumnealui,
Fost poetu satului!

Iar acumă, la plecare,
Vreau cu drag să-mi cer iertare
De la d(i)ecița cea bună
Cu care-am trăit împreună.

aruncat pe jos, că atunci biata fată tot păruțul și-l pierde și rămâne tidiuă tătărească.
— Piatra astă, zece ani dearândul am tot umblat s-o capăt de la o muiere; în zadar —
până ce la urmă mi-a dăruit-o... mâna mea! E piatră naturală găurită prin care
trebuie mulsă vaca ca să dobândească mana furată de te-miri-ce pizmatic ori
vrăjitor... ” S.a.m.d. Deci acest minunat Orosz e unul dintre binecuvântății maniaci
fericiti care cu ochi licărinzi stau să-ți împărtășească singulara lor fericire și care și
ei izbutesc a-ți da ceea ce se cheamă un fior... Subsemnatul, posesor și adunător și
el de asemenea lucruri, a învățat atât de multe în această lecție de 3 ceasuri petrecute
cu un meșter!... Am văzut d.p. cum nici jucările copiilor nu trebuie disprețuite, căci
e atât de interesant de constatat cum operele micilor maimuțuțe omenești reflectă
diferențierea pe regiuni a realităților; aşa d.p. grapa (din strujeni de porumb) a
plozilor din cutare ținut ardelenesc are forma dreptunghiulară, pe când cea
moldovenească e pătrată.

Dar ce bogat dicționar ambulant de terminologie populară e acest rar om, ungur de origine, dar om mai presus de toate! Chiar numai faptul acesta, că-ți poate sugera gânduri și sentimente de felul acesta, indică lămurit că Andrei Orosz e păcat să-și irosească extrem de rara sa energie cu slovenitul buchilor într-o biată școală primară. El trebuie și, după cum mi-a mărturisit-o, și are dorința de a fi angajat pentru cultura românească ca custode al unui viitor muzeu etnografic valah și mai ales ca vânător de piese noi. Ar putea lucra totodată și pentru Muzeu (inclusiv un aparat fotografic!). I-am și atras atenția asupra acestei laturi și l-am și invitat la Muzeu pentru a-i arăta terminologia lui Damé și lucrările lui Pamfile. Aci a și dat probe că ar putea face isprava aceasta înșirându-mi atât de frumos pe diferenții păscători de dobitoace, adică:

cioban (văcar) pentru vaci	stăvar “ cai
păcurar “ oi	boar “ boi
ghivolar “ bivoli	ciorâng – băiat pe lângă oi etc.

sau numele clopotelor la diferite vîte: dubă (do), fele (din ung. – re), fărtai (mi), pârgăi (din ung. – fa), clopoțel (sol) și ținghiluș (la) ...

Unde mai pui apoi că cel mai îngrijit catastif stă gata să te lămurească despre orice poftești. Iată d.p. trâmbita ciobanilor de pe muntele Țibleș (Solnoc Doboca), lungă și subțire, din 5 doage de lemn de tufă (alun etc.), 2,74 m lungime, îmbrăcată peste tot în curmeie de coajă de cireș sălbatic și cu țeje (țevie) de soc la capăt, și alături de ea tulnicul din Scărișoara (Turda?), mai scurt și mai gros, din 2 jumătăți de brad care se fac despicându-se bradul în două așa, și scobindu-se apoi jumătățile până ce rămân 2 doage, care se leagă apoi cu 31 cercuri de tufă (alun, mestecăcan) și-i gata tulnicul de 2,68 m lungime. Un alt tulnic, la fel lucrat, din Albac (moți) e de 181 cm.

Alta: Cața ciobanilor moldoveni, în Apahida se cheamă cărlig. Iat-o, și scurtă din rudă (prăjina) și broască (cărligul), legate cu lână sau sărmă. Apoi: prepeleci care se atârnă la târnaț (la prag), (cerdacul-prispă din fața casei țărănești).

Un cuier ciobănesc cu ciniile ciobănașului, adică: foarfeci, brăcinăriță pentru trasul brăcinarilor prin bata izmenelor, sulhac de opincă

și cărnățari = corn de viață, scobit, prin care se umplu cărnății și caltabosii drâglă de mestecat urda, cătăriți (cătălige, picioroange), frecător (=melesteu), ostii de prins (săgetat) pește, șerpar din coajă de pom, șipot de izvor sau de țăr (vorba lui Giuglea, în "Dacoromania"), sălăriță (=solniță) de corn, prescurnicer (chisternic), vârșă de spăgură și vârșă de nuiele, hârzoabe, tălpi din gâncii de lemn de 30 cm. diametru, pentru umblatul pe zăpadă mare la munte (din Tökös, = Tioc?, Solnoc-Doboca), hârlețe străvechi în forma lopeții, ba chiar de fapt lopată îmbrăcată cu papuci de fier.

Rezumând constatăm:

1. Dl Orosz e păcat de Dumnezeu să nu continuie. Se va interveni deci să nu intre la toamnă în slujbă.

2. Colecția dumisale va fi cumpărată de noi, valahii, fiindcă ne aparține.

3. Domnia sa va fi angajat la muncă românească. A-l căuta pe altcineva e în zadar, fiindcă nebuni de aceștia sănătări.

Leca, 16. VIII. 1921